

Po přistání letounu Liberator na letišti Praha – Ruzyně 31. 7. 1945. Třetí zleva František Klemens, v okénku kapitán Jiří Osolsobě.

I. KAPITOLA: FRANTA

Židé se pro mě dělí na Makabejské a ty ostatní. Makabejští byli bojovníci za svobodu svého národa sto padesát let před narozením Krista. Makabejských, kteří v sobě mají sílu bojovat proti tyranii, není nikdy mnoho. Strejda Franta Klemens, anglický letec a lékař, byl jedním z nich.

Má první vzpomínka na strejdu je z padesátého prvního roku. To mi bylo pět let, ještě jsem nechodil do školy a byli jsme v zimě na Maxově. Maxov, přesně Dolní Maxov, je půvabná osada v Jizerských horách; její domky jsou natlačeny kolem silnice stoupající z Josefova Dolu do Horního Maxova. Nemá kostel ani hospodu. Chalupu jsme koupili díky strejdově poválečné aktivitě, kdy ve čtyřicátém devátém roce očkoval po Čechách děti proti TBC, mimo jiné i na Jablonecku. Líbilo se mu tam, a protože v Sudetech zbylo mnoho prázdných chalup po odsunu Němců, rozhodl se, že jednu koupí pro svou rodinu a pro rodinu sestry své ženy, tedy naší.

Tu zimu jsme v „dvacítce“, tedy chalupě č. p. 20, byli v sestavě strejda Franta, teta Mirjam, moje máma a čtyři děti: sestřenice Helenka, bratranec Jirka, já a moje sestra Eva. V chalupě jsou typické točité schody na půdu, kde je podkrovní pokoj, v rodinné mluvě zvaný pokojíček. Jirkovi byly tehdy necelé dva roky a z třetího schodu spadl tak nešťastně, že si zlomil ruku.

Strejda ho vzal na ruku a utěšoval: „Neplač Jiříčku, to spravíme.“ Měl na sobě dlouhý zimník, který byl cítit dezinfekcí z nemocnice.

Druhá vzpomínka na celou strejdovu rodinu Klemensových je zprostředkovaná. Bylo krásné červnové dopoledne roku 1951 a já si hrál v kuchyni našeho bytu na Smíchově na divadlo. Byl jsem jediný herec a měl jsem jediného diváka – vařící maminku. Odtáhl jsem ode zdi skříňku, takovou tu, co patřila ke klasickému zařízení kredencové kuchyně. Měla právě tu výšku, že když jsem si za ni stoupl, mohl jsem dobře vést hračky – postavy mého představení. Lhal bych, kdybych napsal, že toho dne byla maminka nějak nepochopitelně nervózní. Naopak tvrdím, že byla docela klidná; ač byla jediná zasvěcená, jistě věřila v úspěch.

A pak do té naší kuchyňské idyly zazvonil domovní telefon. Domovnice, paní Buchová, sdělovala mamince, že má dole v přízemí hovor. Teprve teď se maminka lekla, ale já ještě nic nepoznal. Za chvíli se vrátila a plakala.

„Maminko, co se ti stalo?“

„Nic, Ivánku, musím jet do Chebu pro děti Klemensovy.“

Všechno jsem nechápal, ale tolik ano, že teď nějaký čas budu mít Helenku a Jirku za sourozence, a strašně jsem se na to těšil.

Strejda Franta se narodil roku 1914 ve Kdyni na Šumavě v české židovské rodině. Doma mluvili česky, čeština byla jeho mateřština, přitom se ale vždy cítil Židem a ne Čechem. Tím se lišil ode mne i mnohých dalších, kteří mají židovské maminky, a o nichž tedy říká židovský náboženský zákon halacha, že jsou Židé.

Když jsem se strejdy asi v deseti letech zeptal: „Strejdo, jak to, že říkáš, že Židi jsou národ, vždyť Stalin říká, že Židi jsou lidé různých národností, kteří mají židovskou víru?“ strejda odpověděl jednoznačně: „Židi byli a jsou národ!“ Vyprávěl nám dětem o Palestině za dob Makabejských, o diaspoře a o středověkých ghettech, o tom, že Židé nebíjí své děti a starají se o své rodiče, i když stářím zblbnou.

Strejda myslel matematicky přesně, a kde už matematika nestačila, pomohl si intuicí. Na jaře 1939 jako jeden z mála českých Židů věděl, že musí emigrovat. Své rodiče a sestru bohužel o nutnosti vše opustit a odjet nepřesvědčil. První pokus o útěk z protektorátu se mu nezdařil. Chytili ho v polském Těšíně, uvěznilo na pět týdnů do „aresztu prewencyjnego“ a pak ho vrátili zpátky. Znovu utekl, tentokrát úspěšně. Podařilo se mu to nákladním vlakem přes Polsko a dál lodí přes Švédsko do Anglie. Tam se student medicíny František Klemens přihlásil jako dobrovolník do britského královského letectva.

Po výcviku v Anglii a na Bahamských ostrovech byl zařazen k 311. čs. bombardovací peruti jako navigátor letounu Liberator. Jeho posádku tvořili první a druhý pilot, navigátor a bombometčík v jedné osobě, čtyři muži se střídali u rádia, radaru a u bočních kulometů, osmým členem posádky byl palubní mechanik a devátým zadní střelec. Sedm Čechů a dva Slováci. Jediný z nich, kapitán Josef Pavelka, byl profesionální pilot, všichni ostatní byli dobrovolníci.

Před invazí spojenců do Francie prováděli jako součást pobřežního letectva dlouhé a nebezpečné protiponorkové lety nad Biskajským zálivem. Po invazi pak byla jejich peruť přemístěna do severního Skotska na leteckou základnu Tain. Jejich úkolem bylo zajišťovat bezpečnost konvoje plujících do SSSR – znovu podnikali protiponorkové patroly, tentokrát vysoko na sever, až za polární kruh.

Koncem podzimu 1944 byl kapitán a první pilot Josef Pavelka odvelen do Londýna a posádku převzal druhý pilot Jiří Osolsobě. Oba piloti si navigátora Františka velmi vážili, byl pro ně jistotou, že nezabloudí a že je dovede zpátky na základnu i při těch nejdelších, šestnáctihodinových letech.

Franta propočítával kursy i pro poslední společný let jejich posádky 31. července 1945. Startovali ráno z jihovýchodního cípu Anglie, cílem byla Praha a náklad už netvořily bomby, ale čtyřiaadvacet radostných cestujících.

„Navigátor kapitánovi,“ ozvalo se před jedenáctou hodinou členům posádky ve sluchátkách, „za dvanáct minut hranice.“

„Za dvanáct minut jsme nad republikou,“ běželo od úst k ústům. Všichni cestující se natlačili k oknům, aby zahlédli aspoň kousek toho, co před tolika lety opustili.

„Jsme nad hranicí,“ volal strejda. „To vlevo je Aš, šikmo před námi Cheb a přímo před námi Karlovy Vary.“

Kapitán Osolsobě snížil výšku stroje. Karlovy Vary, Mariánské Lázně, vlevo Žatec, Rakovník, Kladno... a už mohli v dálce vidět ruzyňské letiště. Ještě furiantské kolečko nad Prahou, přelet Václavského náměstí ve dvou stech metrech a pak šli na přistání.

Pro fotku na památku vytvořili skupinu okolo pilotní kabiny. Všichni se na ní usmívají. Toto byl okamžik, na který tak dlouho čekali, pro nějž odešli, žili a bojovali. Okamžik štěstí, kterého se spousta jejich kamarádů nedožila.

Šest let poté, na jaře 1951, se stal pro strýce život v Československu nesnesitelný. Stalo se to takhle: Strejda právě sloužil noční v dejevické pobožce vinohradské nemocnice, když u dveří Klemensovic vršovického bytu zazvonila vylekaná, asi třicetiletá paní a ptala se po něm. Ačkoliv strýce nezastihla, neměla se k odchodu a vnutila se tetě do předsíně. Tlumeným hlasem sdělovala, že pana doktora zná z doby před dvěma roky, kdy pracovala v Jablonci ve stejné nemocnici jako zdravotní sestra, že byla v západním Německu, teď se vrací a tady v Praze se dostala do nesnází. Potřebuje jednu jedinou noc u Klemensů přespát, protože nemá žádnou jinou adresu spolehlivého člověka, na kterého by se mohla v Praze obrátit. Teta se chtěla poradit s Frantou, volala mu do nemocnice, ale za nic na světě nemohla dostat spojení. Rozhodla se tedy sama a jabloneckou sestřičku přespát nechala. Ráno se záhadná paní vypařila dřív, než strýc přišel domů – a už se nikdy neobjevila. Zato už týden poté se ve strýcově životě, tak jako v životech tolika dalších západních letců, objevuje Státní bezpečnost.

„Pane doktore, znáte paní N.? Víte, že pracovala pro nepřátelskou špiónáž? Nevíte? Paní N. byla zatčena a při výslechu uvedla, že přespala ve vašem bytě. Ano, můžeme na to zapomenout, ale něco bychom od vás potřebovali...“

Nedostali z něj ani slovo. Z výslechu ho propouštěli se slovy: „Jak myslíte, pane doktore...“, a po týdnu ho obtěžovali znovu. Strejdivi došlo, že už mu nedají pokoj.

„Musíme pryč,“ řekl Franta tetě a přihlásil se na brigádu do Kynžvartu, lázní ležících pár kilometrů od hranice. Koupil dva velké batohy, děti uspal prášky na spaní a tak, pět neděl po incidentu se „špiónkou“, přecházeli s tetou hranice. Strejda nesl Helenku a teta Jirku. Zadržení byli pár metrů od drátů, možná je prozradil Jirka, který se v kritické chvíli probral a zakašlal, ale možná jim už stejně byli na stopě. Vojáci začali střílet světelné střely a to byl konec. Rodiče nechtěli riskovat zranění dětí a zastavili se.

„Prosím, Dvořáková.“

„Pohraniční stráž Cheb, podporučík Kliner. Paní Dvořáková, doktor Klemens s manželkou se pokusili o ilegální přechod státních hranic do Německa. Klemens s manželkou jsou v cele předběžného zadržení, prý jako sestra zadržené jste ochotna dojet pro děti a převzít je do dočasného opatrování.“

„Ano,“ řekla maminka.

„Tak přijedte.“

Nejsem jedináček. Mám o tři roky starší sestru Evu. V roce 1951 mně bylo pět a Evě osm. V tomhle věku je to velký rozdíl. Skoro jsme si spolu nehráli. Táta, když přišel unavený večer z práce, se zmohl na jedinou otázku: „Byl jsi hodný?“ Babička Anička, tátova matka, bývalá učitelka češtiny a ručních prací na německé škole v Českém Těšíně, bydlela s námi. Byla pořádná a přísná. Proto jsem se tak těšil na děti Klemensovy – budu si mít s kým hrát a okolnosti mě nezajímaly.